

ADATTÁR.

KAZINCZY GÁBOR LEVELEI LÉVAY JÓZSEFHEZ.

(Második, bef. közlemény.)

28.

Tisztelt barátom,

[1863. máj. utolsó napjai.]

Véletlenül találkozott az alkalom, Miskolcz felé, s nincs időm, hosszabban válaszolni meg levelét.

Sajnálom, hogy szerencsém nem lehetett, bár mily természetesnek leljem, hogy rideg társaságomon nincs mit kapni. De nagyban számítottam reá, mint fogjuk Tompát a szószéken meglepni.

Ne sajnálja kegyed a könyvkötőtől elhozatni holmimet. A káplán, ki e levelet viszi, át fogja venni s kifizeti a számlát.

Vette-e sok hasznát a pütkösi szünidőnek?

Isten Önnel, tisztelt barátom; tartsou meg szives hajlandóságába.

K. Gábor.

Ne sajnáljon Horváth Lajos úrnál kérdést tenni, szándékozik-e H. Mihálynak valamit küldeni, vagy sem. Szeretném nemváratni szegényt.

Ki a Handabanda miskolci írója? — Kún Lászlót etalálta Ön. Előttem, tudja Ön, «nyílt kérdés» minden political *elv.*: de az minden esetben érthetetlen, ha valaki nem fogja fel, hogy *compromittáló* dolgokat ne mondjon. Megengedem, hogy Borsodban annyi a modern *aspirans.* mint K. L. úr állítja; de ha igen, szabad a *satyra* korbácsát suhogtatni fölöttük, mert az *aspirans quand même*, «sohasem» érdemi a hazafiasság koszorúit.

Balásy itt van, s szívesen köszönti Önt.

A káplán nem megy, csak Szentpéterig, de igen vele egy ide való asszony; ez is kihozza a csomót.

29.

[1863. okt.]

Sajnálom, hogy Butykay úr a kéziratokat nem adja el. Én minden ily nemű gyűjtésemet a Muzeumnak hagyományozom, s ez iránt gondoskodtam is már: de a kinek *gyűjteménye* nincs, az efféléket hasztalan veszendőségnek teszi ki. — Lemásoltatom a nálam levőket (most a Szemere Tárt írják) s köszönettel adom majd vissza. Ügyekezék Ön, a *többi* is megszerezni. Nálam *százakra* mennek az effélék s még most sem merhetek belé fogni

közlésökhöz; annyi a Lücke (magyarul:?) mit még ügyekezni kell betölteni (mily büfka nyelv e két infinit. egymással példában)

pénteken

A Miskolczra küldés ismét elmaradt, s e késlekedés teljesen elszivatlanfított. Kénytelen vagyok tehát ez életbevágó dolog miatt embert küldeni. — Engedje, hogy egy pár dolog miatt alkalmatlankodjam.

1., Diós-Győrött megkértem, a Miskolczvárosi levéltárranézt (vés)t valamire Horváth Lajost, s megígérte hogy eljár a dologban. Ha lesz Ön vele, ne sajnáljon értesítést venni tőle s ezt közleni velem.

2., A diatán-kivüli ujonczozás s a pengő pénzben fizetendő adó miatti eljárás (1822/3) actáiból egy csomót szándékozom közleni. Hiányzik az a decretum, mely ez ügyben első ízben *menesztetett* (!) a megyékhez. Igen lekötelezne Ön, ha e decretumot, mit Borsod is kapott, számomra a levéltárból lemásoltatná (költségét kifizetve).

3., Végül még hozzá teszem, hogy habár a nyomorék szüretnek vége, derék volna, ha Ön alkalmat szerezne, a szegény Bánfalvát meglátogatni.

Minden jót kívánva

K. Gábor.

(A levél két részből áll; Lévy ketté választotta: ezért beszél 44 levél helyett 45-ről.)

30.

[1863 őszén.]

Hasztalan dolog, hogy Ön *ott hagyta* a koritniczai cikkelyét is. Miért nem kéreti vissza? Az ilyennek *megmarad* a becse a saisonon túl is. Igen, vegye vissza s adja ki. Elég rossz hogy az erdélyi lapok benrekedtek. Ön, esintelmes tollával, mily szép tájképeket adhatott volna.

[Hézag. A másik oldalon így folytatódik.]

Excellens az, amit Ön Majláthról írt, és fájdalom, igaz. Hiába, mi, minden téren, áruba bocsátjuk az ügyet, meggyőződésünket, hogy a népszerűsködés niveauján álljunk. A kit M. vége meg nem ragad: egyenesen rossz embernek tartom. Várva várom, mit mond róla Ön. Nem valószínűtlen dolog, hogy dolgozatát félreteszi a Napló; Kemény Zsigm. «igen jó barátom», de az nem gátolta, hogy egy regényében ki caricirozni ne akarjon, s hogy cikket melyben említve vagyok, *ezért* félre tegyen. De azért igen jó barátok vagyunk. Az országgyűlés alatt is egy dipl. ebédet adott s engem praesidealtatott.

(Mailáth regéinek Kazinczy Ferenc által készült fordítását Kazinczy Gábor adta ki. Ismertetést róla a Pesti Napló hozott 1863-ban, a 288. szám-ban. Tehát e levél is 1863-ban íratott.)

31.

Tisztelt Barátom,

[1863. nov. 2.]

Amit ez idő szerént már reményleni is alig mertem: teljesülni fog. T. i. az Ön verseinek kiadása.

Sietek Önt értesíteni előleg is, hogy a kötetkét készítse el s utasítsa hozzám. 13—5 ív lehet amoly Tompa-féle formátumban, vagy ha Önnek inkább tetszenék, gyémántkiadásban. A szerződést etc. majd bizza Ön reám

egészen; úgy írják, courtoisieből hihetőleg, hogy az «én kedvemért» történnén ez, e «kedvemem» majd az Ön javára ügyekszem felhasználni.

Értesítsen Ön rögtön, mikor lesz kész. Csak arra kérem, legyen *igen szigorú*. Az éjjel olvastam az európai hírv. Physiolog Carus munkáját Goetheről, s azt mondja benne, hogy a költészet nem egyéb bolondságnál, ha a mértéket meg nem üti. S igaza van. Nincs nyomorultabb dolog, mint, e téren, az elpendülés.

Képzelteti, mennyire szeretném, ha a kötetet *együtt* olvasnók meg. Molière gazdasszonya tanácsát kérte ki: egy laicus táblabíró is mondhat nézetet (nem «ítéletet») költői művekről.

Három napja martyri szenvedés gyötör, mutatja az írás. Még sem állhattam meg, hogy jelét ne adjam Ön iránti igaz érzéseimnek.

K. Gábor.

(A kétfejű sasos bélyegen a bélyegző: Putnok $\frac{2}{11}$)

32.

Tisztelt barátom,

[1863. nov. 24.]

Most estve, kapom levelét s becses küldeményét. Átnéztem futtában; 41 db (5 belőle à 2 db) s ezek közt a nagy rész másolat. Ohajtanám, járna Ön végére, nem adná-e el a birtokos? Nagy bolondja vagyok autographiai gyűjteményem szaporításának, s e gyilkosan-szűk idő daczára is megvenném a csomót egy-két darabja miatt *jutányosan*. Házi-asszonyom be akar a Hollósy Nelly (ennek az uráról is elmondhatni a mit a német Rahel férjéről, mert hiszen még csak nevet sem bír adni nejének) hangversenyére. Kérem Önt, méltóztassék számára egy *jó páholyt* szerezni. Nem tudom, a földszinti vagy az első emeleti páholyoknak van-e jobb acusticája?

Egyszersmind kérem a «Pest városánál» egy jó kettős-szobát is rendelni meg. 27 d. délután ott lesz a nagys. asszony.

Ha a hangversenyből semmi nem lesz: 26 d. egy futárt méltóztassék küldeni, miután a postákra nem számíthatunk.

Ha lehet, magam is elmegyek, s a színház után, legalább, találkozunk. A páholyjegy(et) méltóztassék Fejérnek adni át.

Szombat.

szíves üdvözlettel

K. Gábor

(A külső lapon a posta pecsétje: $\frac{24}{11}$. A kétfejű sasos bélyeg 1863-1864-re utal.)

33.

Tisztelt barátom,

[1863. nov. 26.]

Reménylem, vette Ön postai úton küldött leveletem, melyben házi asszonyom nevében kértem: méltóztassék számára a Hollósy N. hangversenyére egy páholyt megtartani. Nem lévén biztos, *ha és mikor* lesz e «dalidó»: kérem, értesítsen ezen alkalommal, nehogy bolondjába menjünk Miskolcra. Mert, ha lehet, magam is rászánom fejemet.

hetfőn

szíves baráti üdvözlettel

K. Gábor.

34.

Tisztelt barátom,

[1863. dec. 6.]

Vénülő embernek felfordúl egész természete. Néhány napja már oly korán ébredek (s ha fölébredtem, ágyban sohasem bírtam maradni), hogy a reggelt alig tudom bevárni. Ha oly passióm nem volna tanulni, mint ahogy a tanítástól gène-e, restség-e, önismeret-e visszatart, halomra fabricálhatnám a vezércikkeket, az az üzhetném a mesterséget, hogyan kell *egy* gondolatot — s azt is, gyakran, *milyet!* — lepényként addig terpeszteni, hogy egy egész hasábot kitöltsön. Okosabb ember és jobb keresztény vagyok, hogyszem tegyem.

Engedjen jó reggelt mondanom Önnek. Annak fejében teszem azt, hogy a mai postával — ígérete szerint — levelét veszem, s teszem azért, hogy egy pár jegyzéket juttassak tudomására.

Miután Arany oly annyira küzd a kézirat-hiánnyal — szerencsétlen flótás! bezzeg nem küzd a Rózsaágiak obscurus csordája — czélszerű volna, ha Ön néhány szót tenne irodalmi termékeink német fordításairól. Egy párra már figyelmeztetém; most ismét erre:

Bibliothek ungarischer Dichter in treuer metrischer Übersetzung v. C. Horschetzky. I. Volkslieder der Ungarn Pest. Geibel.

Néhány krajczár az ára. Én az ugynevezett népköltészetről nem tartok ugyan annyit mint sokan, s egy-két rím, azért mert szürös atyánkfiai dúdolják, még eo ipso nem költészet nekem: de az kétségtelen, hogy a democratismus ez idő szerint *divat* (s nem több) levén, a választás e téren sok tapintatot igényel. Egy neme minden esetre az Aufführolásnak, s ha már fellépünk, csárda- vagy salonban, mégis érdekünkben áll, hogy adjuk meg, a mennyire telik, savát-borsát. — Azt hiszem, hogy Ön képes volna e téren akként szólalni fel, mint az ügy nagysága kívánja, sőt a dolgozás sem kívánna többet a beléfogásnál, Arany speciális érdekét számba nem véve is.

És mivel azt hiszem, hogy a mit Goethe a Weltliterurról mondott, termékenyebb eszme mint látszik, s az ösvény mely e czél felé vezet, épen a világ literatúrájának *ismerését* kívánja: többször figyelmeztettem Önt a költői irodalom oly új termékeire, mik új világokat tárnak fel előttünk. Ilyen ez:

Tjutschen F. S. Lyrische Gedichte. In den Versmassen des Originals v. H. Noé. München, Fleischmann 16 gr (?)

Az újvilág Rómájának barbarussai az orosz földön kezdenek mind inkább mozgolódni: jó ismerni őket mi előtt elözönlének; már csak azért is, hogy ujdonságuk maga is rémesszen.

Nevezetes árszállítás ez:

Wernick Fr. Handbuch der Geschichte der deutschen National-Literatur von ihren Anfängen bis auf die Gegenwart. Mit Musterstücken deutscher Poesie u(nd) Prosa. Leipzig, Wöller, 72 ív nagy 8°, most 25 garas, mert a bukott kiadó egész készletét birói árverésen vette meg Wöller. Fidibusnak megéri. S a németnek irodalma az egyetlen, ami respectust érdemel.

Végül engedjen egy kérést tennem. Könyveim halmazába nem merek buvár-utat kísérteni Horváth Mihály historiájának felkutatása végett. Szabadjon Önt megkérnem, méltóztassék megtekinteni Rudolf alatt a komáromi vár ostromát (1595—1608 közt); ennek leírásában * alatt hivatkozik

Horváth, idézve, az Illésházy naplójára s az idézetet, Horváth szavaival, a kötet és lap számát kijegyezni s számomra *mielőbb* megküldeni. Ezt a munka *első* kiadására értem. A másodikat még nem bírom s nem ismerem, sőt azt sem tudom, meddig megy a II. kötet. Ha az általam megjelölt korig; méltóztassék ott is megnézni a helyet.

Isten Önnel. Tegye, hogy válaszát *mielőbb* vegyem. Az [elő] szómat sürgetik a Monumenták két kötetéhez, s nem bold(ogul)hatok míg azt, mire Önt kérem, nem veszem.

Szives üdvözlettel

K. Gábor

Eltúl: *csütörtök*, 4 órakor reggel.

A jobbranéző császárfejes bélyegen (használatban 1861—1863) Putnok $\frac{6}{12}$

35.

Tisztelt Barátom,

[1863. dec.]

Vevém szíves sorait, 's köszönöm és megválaszolom.

Azzal a «hangulattal» rendén túl sok baja van Önnek. Biztosítom, ha Goethét, főleg *leveleiben* — stúdiuma tárgyává tenné: kigyógyulna e bajból. Részemről a világon senkinek sem köszönök annyit, mint ez olympi embernek, e téren. Emlékezzék csak az oly passusokra, mint péld. Faustban az, mely így végződik: Verdrusz ist auch ein Theil des Lebens. Mit tenne Ön az *én* helyemben, kinek esze nagy nehezen indul meg, s ha megindult, mint a rosz lovat, minden nyomon pihentetni kell; mert egy óra hosszáig alig csinálhatok valamit. Félre tehát a «bogarakkal». Fut az élet, s minden pillanat *könnyit* bennünket súlyunktól, hogy minél mélyebb nyomot hagyjunk magunk után. Ön is maholnap túl lesz a határon, mikor aztán a Musa csak elvéve szóland be egy-két szóra; *addig* fülelje le.

Óhajtanám tudni, *kik* és *mit* adtak a misk. szinpadon. Jó volna, ha az effélékről hébe-hóba a Koszorút értesitené Ön; szegény Aranyt a *jóság* fogja fölemészteni.

Sajnálom, hogy Mátyást nem vette Ön pártfogása alá, azaz meg nem «nyomta» mind azokat, kiket egy ft s még ahoz aláírva csak, nem géniroz. Tegye, kérem, *nevemben* péld. Szathmárynál.

Sajnálom Vadnait, mert belé gondolom magamat lelke állapotába. Éveken keresztül keresni a circuli quadraturat, s akkor azt hallani: bolondság! kemény dolog.

Hugoról nem úgy kellene írni, mint a lapok közleményei, mik szakmányból firkálvák. *Rámának* venném ez autobiographiát, s a rajzt belé magam adnám (ha t. i. értenék hozzá). De ne halaszsa.

Sajnálom, hogy a Bükk féle «menetben» ott volt Ön, mert semmit sem tartok comicaibbnak, mint ez 1861 «fentartást», mely bizonyos alkalmakkor, az akkori tisztviselők «vezetése» mellett, *szerepel*. Kisszerű, comicaí, mint 1861-ben a «Hazádnak rend» vólt. — Nem Bükk *szereplését* nézem, mely e *haiotti áldozatot* aligha érdemelte osztatlanul: hanem a cselekvést quand même.

Lekötelezne Ön, ha értesítene, *miben* áll beszédem *szaggatottsága*. Az előadásban, formában etc.? Ezt azért, mert az Academia az Évkönyvekbe

akarja adni, de kijelentém, hogy inprovisalva levén a Machwerk, csak *átdolgozva* közölhetem. S így az Ön' — tudom hogy alapos — megjegyzéseinek hasznát is vehetem, ha majd odá érek e firkával bajlódni.

Tegye meg, kérem e szívességet, vegeyen Rosenzweignál 100 szivart részemre s 25 csinálatlan hamburgi tollat, s küldje el Dessewffy házához, aki holnap Apátfalvára megy s elhozza.

Szíves baráti üdvözléttel

K. Gábor.

A tollakat Kohárynál kérem venni, s megnézni hogy a job szárnyból valók legyenek, befelé állók, ha az ember kezébe veszi.

36.

Tisztelt Barátom,

[1863. dec.]

Néhány napja, Földváry kocsiját küldvén be Dessewffyért, irtam Önnek, s kértem, méltóztassék számomra 100 szivart venni s D-hez küldeni, ki azt majd kezemhez juttatja. Azonban mindeddig D. *nem* jött el, s a szivarok sem. D. talán a nagy hó miatt nem mert elindúlni. Kénytelen vagyok tehát Önnek újlag alkalmatlankodni, azon kérelemmel, hogy e levél átadóját szivaraim után utalni méltóztassék; ha pedig hon nem találná, esedezem, a csomót Lónyay Annához küldeni, ki Szathmáriaknál van. Ha Tompát rá birhatná a «állalatra»: berándulnék Önökhöz vele.

A jövő hónapban *talán* Pestre megyek. El fogom-e a «verseket» vihetni magammal? Szedje össze magát, kérem. Nem képzelheti, hogy az a — fájdalom ugyan csak — *egyikét* jó ember, a ki még *van*, mily teljes lélekkel él ügyünkben és ügyünknek, Pesten.

Isten Önnel.

Szíves tisztelettel

K. Gábor.

pénteken estve

Lónyay Anna Szombaton délután indul haza.

37.

Tisztelt Barátom,

[1863 dec. második fele.]

Vette-e Dessewffy verseit? — Nem szükség ugyan mondanom, de én az effélékben ezt tartom szem előtt:

1. Nem *művésziül* ítélvén meg az író: súlyt helyezek arra is, a mi a *dilettans szerzőt* jellemzi;

2. A minek liter. - historiai becsé *vagy* érdeke van;

3. A mi a kort, általában, festi.

A mit, művészi igényeink szemetül dobnának el: e három szempont valamelyike alatt gyöngygyé válik.

A Kazinczy-Dessewffy levelezés valódi kincsbánya; s 2 vastag kötetet teend.

Ohajtanék egy pár napot tölteni Önnel.

baráti üdvözléttel

K. G.

Készek-e könyveim?

(A Kazinczy biz. lev. Dessewffy Józseffel 1860—4 között jelent meg 3 kötetben. Erre vonatkozik e levél.)

Tisztelt Barátom, 38.

[1863 utolsó napjai.]

Vártam a múlt alkalommal válaszát, sok tekintetbe érdekeltevénn Önnök ítélete által D. J. verseiről. Reményilem, ez úttal nem marad el.

Némely verseinek brouillonjait megtalálván, ide mellékelem feljegyzéseket, azon kérelemmel méltóztassék megtekinteni: le vannak-e ezek a 3 kötetben tisztázva, s veres plajbaszszal megjelölni a mik nincsenek.

Fogadja szívesen a Kazinczy verseinek ide csatlott példányát. Szeretném, ha szót tenne rólok. Önt az — más tekinteteket mellőzve — csak azért is megilletné, mert Kczy-ügyben már egyszer, első, és lelkesen felszólalt vala. Leginkább szeretném, ha a Vas. Ujságban tenné. Heckenast Verlagja levén, ezért is szívesen helyt adnának. A szépirodalmi lapokat valóban nem olvassa az sem, a ki (ostobaságból mint én) fizeti.

Figyelmeztetem Önt: «Kalewipoeg. Ein urteische Sage, übersetzt v. C. Reinthal. Dorpat, Hoppe.»

A hozzám intézett gyönyörű költeményről még valamit szóval. Valóban hiú volnék azt valami *hozzá méltó* helytt kiadni.

Hát a könyvkötő még sem készült el? Valóban hatalmas faj a magyar kézműves.

Toldytól legalább 10 levelet kaptam azóta: *mindig jön*.

Igen sajnálom, hogy karácsonkor egy napig még nem maradt nálunk Ön, máresak Kézainak kétes, s minden esetre felvilágosítást s *utánjárást* igénylendő helyei miatt is.

Nem volna-e kedve Rogérius Carmenéhez (Schwandtner, Tom. I)? — (Gyűjteményünket az Akadémia is kiadná.)

Örvendeztessen meg levelével s értesítsen, mi mindent csinált és szándékol.

raptim azaz szokás szerént.

igaz baráti üdvözléttel
K. Gábor

Átadta Doleschallnak a csomót, mit Önhöz bátorkodtam utasítani?

Tisztelt Barátom, 39.

[1864. legelső napjaiban.]

Mióta Ön farsangolni ment, engem két baj ért. Egyik, hogy karácson éjelen közel voltam a föl nem ébredéshez, a másik (nagyobb) hogy felhivattam, az Academia nagygyűlésén Szemere Pál fölött szólni. Egésségem iránti tekintetemet (mely az ülést hatalmasúl tiltja; s a diétálást nem tudom megtanulni), az írás elleni szenvedet, az irodalmi beszélés iránti önbizalmatlanságomat etc. etc. legyőzte *hiúságom*; az az a modor, ahogy a megkeresés történt, nem engedte meg az elútasítást. Képzelteti, mily kin nekem, s az önkény s szabadság táblabírójának, pár heti, minden percczel zsugorodó terminust látni magam előtt s tárgyról, mely könyvet parancsol, futólagos rajzot adni, miután a *beszédnek* szeréntem és példányaim szerént csak érinteni szabad, fejtegetni nem. — Azonban felhasználom az alkalmat, kissé többet és mást is mondani, (mint) a tárgy kívánná, ha ugyan lesz belőle valami, a mi «sorsom» s... et kezében van.

Ha... esz, ugy keddehez egy hétre már Miskolczon leszek, másnap indulandó. —

Olvastam, amit Ön Majláthról írt. Javaslásomnak csak az nyujthat, széptevés gyanúja nélkül, hitelt, ha *minden* téren őszinte vagyok. S így ne vegye Ön zokon, ha kimondom, hogy M-ről és Kczyről is alig lehetett volna kevesebbet, s a keveset *sápadtabban* mondania.*) De ez persze kényszerű kifolyása annak, hogy Önök, írók, megszokták egy-egy cikket együlőhelyökben lependeríteni. Én azt reméltem, hogy Ön kiemeli, péld. hol állt M. korában a magyar elbeszélés, általában, s Kczy nyelvéről többet is mondand, mint amit hallottunk és hallunk, s mely vonalon túl Imrén kívül alig bírt még kiemelkedni valaki.

De sőt — hogy a sinceritást a neveltséges' határáig vigyem — még *magamat* is choquirozott az a «méltánylást érdemlő buzgalom» mit Ön kiemelt. Megvallom, hogy, Kczy munkáinak kiadása mellett, ez a szó, melylyel az a gyerkőczi kísérletek iránti engedékenységet kereszteljük, a comicaival határosan érintett. — Az ily *kiadásban* nincs semmi érdem *magunkra* nézve, s azt szóba sem kellene hozni, hanem az *ügy* iránti szolgálatként, valamicskével több, mint «méltánylást érdemlő». — Általában balcsillagzata az Kczynak még a siron túl is, hogy az, a mi irányában történik, inkább fészkelődés (= mikor nem tudjuk hogyan s hová) mint a biztos *tudás'* színét viseli magán. Leveleinek fontosságát még csak nem is illette meg senki más, mint formai s nyelvi oldalokról: pedig azok nálunk, akkor, hol irod. organumok nem voltak, s később meg *neki* nem voltak, nem is *levelekül*, hanem *munkákül* tekintendők. A sajtó útján *egyszerre* ezerekhez szólunk: a levelekben ő százakhoz, száz ízben, százféleképen (az egyéniségek kellékéhez képest) beszélt. Danaidi türelem, proteusi gazdagság, socialis tactus egyiránt. Levelezése őszvesen *egy* nagy műnek tekintendő.

Lehet, hogy csalódom s *nem értek* a do'oghoz, de azt látom, hogy mások alig gondolkoztak róla. — Hugo I. kötetét küldöm; a 2 dikat beviszem vagy beküldöm. Érdekes dolgokat állíthatni belőle össze *Hugora* nézve; mivé teszi az embert a *hiúság!* *Más* által hazudik önmagáról *képtelenségeket*; saját egyéniségében reflectáltatja vissza a nagyszerű kort s renegát áttéréseit az igazságkeresés *szükséges* metamorphosisaiként akarja feltüntetni. Sokat olvastam, de Sz. Augustinus és Rousseau gögös önalázkodásai csigavér e hugói dölyfhöz képest, mely Jersey kösziklái e költői Prometheust tépdeli, s még csak azon tudatig sem hagyja jutni, mennyire deplacirozott az ily eljárás.

Miként mulatott Pesten? Nina csak holnap jó haza, s nincs meg Önnek a szokott kiutja: a nyakrafőreség (?)

Reménylem hogy, ha *megítél* is, de nem veszi rosz neven a mit mondtam. A verseket nem fogom elvitetni magammal?

Szerdán 1864 (később javítva 3-ra)

Szíves üdvözlettel

K. Gábor.

(Szemere Pál felett 1864-ben beszélt. Mailáth kiadásáról a Pesti Napló 1863. 288—9. sz., a Sürgöny 1863. 289—90. sz. közöl ismertetést. Hugo említett munkája *A világ színpada* és *A bölcsök köve*, esetleg a *Brutus* és *Lucretia* német szövege lehetett.)

*) Az a néhány sor, mit M-ről nekem írt, többet és szebben mond a cikknél, főleg a művészi és politikai jellemről!

40.

Tisztelt barátom,

[1864. legelejéről.]

Posta nap levén ma, meg akartam válaszolni levelét; nem juthattam hozzá, hogy bevégezzem, úgy neki eredt a tollam, s ha már annyit irtam, el is akarom végezni. Postán küldöm legközelebb.

Rácsok érkezett Apátfalváról, s ide való alkalmon menvén, holmivel terhelem Önt.

Azonban legelőbb is, hogy sort tartsunk:

1. Irja Ön össze verseinek legjavát, akár *jöttek ki*, akár *nem*. Bővebben erről levelemben. Ohajtanám, hogy Ön eclatans módon lépjen fel, s ezt teheti, ha szigorú akar lenni, nem úgy mint collegái szóktak.

2. Kérem a könyvkötőtől elküldeni az iskola könyveit, s a számlát.

3. Miféle állat azok a *Röppentyűk*, mikből egy ivet takaróul küldött Ön? Hírét sem hallám.

4. Kerekes originális ember: az egyik lapját mutatta a Ntgás(?) levelelének, de az *utóbb* írott postscriptumot nem. Így lehet az embernek igaza *mindig*.

5. Mit ért Ön az «újabb» catalogok alatt? Antiquariakat-e vagy az idén megjelent könyvekét?

6. Ohajtanám a pataki albumot látni, főleg a Szemere verse miatt.

7. Vesznek-e az Erd. Muzeumtól valamit? Én eljárhattam volna az iskola ez ügyében.

8. Igen szeretném, ha Werthert elküldené. Két példányom van; az egyik az eredeti (roppant drágán vettem, de abban az a szakasz, mit keresek, *még* nincs), a másik egy új, de okom van hinni, hogy egy helytt sajtóhiba az az értelmetlenség, min elmenni nem tudok.

9. Nem használhatja-e az iskola e könyveket:

a., Fényes Statisticája (Magyar), valóban jeles mű, 3 kötet, 6 ft. helyett 3 ft.

b., *Tillier* Geschichte des Mittelalters. Frankfurt 1833. 4 nagy kötet, félbör. Bolti ára 7 tallér, most 4 fl.

Ha igen, értesítsen. Ha pénz nincs ez idő szerént, segítünk rajta.

10. Souvestre Emil egy munkácskáját a Monthyon féle nagy jutalommal (az erkölcsökre nézve a leghasznosabb könyv kapja) koszorúzta az Académia.

Jó volna a Kisf(aludy) Társaság számára lefordítania. Mit mond?

12. Goethenek Riemer által kiadott leveleit tévedésből két helytt rendeltem meg: Fraenkel és Ráth által. Ára 2 *ezüst* forint. A *Weiszé*, mely nálam van, 3 ft. Ha elcsereíné Ön, a hiányzó 1 ftba két annyi árú *Önnel való* könyvet adnék, miután Goethet nem használhatom két példányban.

Végül hogy a nefastus szám kiüssön:

13., Méltóztassék számomra két-két konczot az ide hajlitott papirból küldeni. Kérem a nagyságra felügyni; a fehér *minél fehérebb* legyen.

Ide hajlitok 2 ftot, méltóztatnék belőle kifizetni a mit kell.

Meglássa mily óriás monstre levelet kap. Emberségesen viszonozza, reménylem.

szives tisztelettemmel

K. Gábor

14., Fog-e Majlátról írni?

15., Ha Fraenkel valamit küld, a szekér kihozza.

(1864-ből, mégpedig lezelejéről, mert Souvestre *Egy boldog ember naplója* 1864-ben már megjelent Szegeden magyarul, itt pedig még csak buzdította K. Gábor Lévayt a lefordítására.)

41.

Tisztelt barátom,

(1864. febr. 15.)

Épen à tempo érkeztem haza. Másnap oly mértékben vett elő az aranyér, mint 4 év óta nem, s éjjel nappal zaklat.

De én megsoktatám magam', a testi gyötrődést *lehető* munkálkodás által feleltetni magammal, s tavalyi leveleim halmazát szedtem össze. Néhány levelét Önnek újrolag átfutottam, s gyönyörködtem önnek *levélírási* talentumában. Szeretném, ha *azt* a formát tartaná ön, főleg, meg prosai dolgozataiban. Mert én ugyan mérhellen különbséget látok, az előadás könnyedsége — s tisztaságára nézve, (két *fő* erény), Önnek levelei s más nemű dolgozatai közt. De nem így van-e ez még Boernénál is? Vagy Heine Reisebilderei nem *levelek*-e? hogy sok embert mellőzsek, kit a *levélforma* tett halhatatlanná.

Ki bánik a húrokkal oly *virtuositással*, mint a cigány? S kinek jutna eszébe, orchesterbe zsúfolni őt?

A talentum «eigenwüchtig» egy portéka, bármit beszéljenek a «studium» emberei. —

Hát a *versek*? Adjon Ön *keveset*, de kitünő jót; legyen irgalmatlan maga iránt, hogy *megérdemelje* a koszorút. Egy egy poetai gondolat nem *mű*; s mihelyt nincs *befejezve*, ismét nem *mű*. — De mindemellet óhajtanám, hogy komolyan lásson a dologhoz, s ne halogassa, mint — úgy látszik — eddig tevő. Örvendek, hogy az én laicusi nézeteimet is meg akarja hallgatni; *egy* érdemök minden esetre lesz: az *őszinteség*. S ennek, e *barátlan* világban, meg lehet adni a magáét, akkor is, ha nem követjük. Így, ha én nemkedvest mondok Önnek: ne tulajdonítsa egyébként, mint baráti érzésemnek. Bár volna *nekem* ily sarkaló, kevéssel meg nem elégedő barátom!

A Szemere Pál fölötti excursiómat, gondolom, olvasta Ön. Egy egész szakasz s több részlet kimaradt, nehogy, a P. Naplóval együtt, kérdőre vonjanak. Közleni fogom majd. Annyi haszon volt belőle, hogy a muzéumi roppant terem oly tele volt, hogy mig tavaly megfagytak a hallgatók, most le kellett vetni a felső ruhát. Erről majd egy csomó anecdotát, még pedig tanulságost.

A kormányzó, *mielőtt* a beszéd kijött, hivatott, s 2 óráig discorálunk nagyban. *Később*, a légváltozást mutatta a Sürgöny, s tetőzte a dolgot.

Deáktól sohasem hallottam e téren ítéletet, csak most, irányomban.

Mind ezzel azért «dicsekszem föl» Ön előtt, hogy *aestheticai* ítéletét vehessem; *ítéletét* s nem *kicsikart* szépségeket. —

Lekötelezne Ön, ha a Sárospataki ízüetek tavalyi folyamát elküldené. Néhány cikk érdekel benne.

Hát Mátyás Flóriánra kapott-e aláíró?

Örvendeztessen meg levelével,

baráti érzésekkel

K. Gábor.

Nem győzők csodálkozni, hogy Önnek Souvestre nem tetszik. Magamnak sem szokásom a kritika kolompja után menni vakon; de én e kis művet a *magam nemében* mesterműnek tartom. Alig emlékezem, hogy több *kedéllyel* írott valamit olvastam volna.

Nem kapta-e meg még a pataki Albumot? A Szemere versére igen kíváncsi vagyok.

Méltóztassék számomra a *mastra szeréni* diósgyőri papírból két koncezt küldeni.

(Lévay jegyzete: Vettem Febr. 15. 1864.)

42.

Tisztelt barátom,

[1864 febr.—márc.]

Sietek megválaszolni levelét. Részemről úgy ohajtanám, hogy e kötetbe szorítsa be Ön *mind* azon dolgozását, a mik rostját kiválólag kiállják, bár jöttek, bár ne, ki. A két kötet körül elkövetett poétai «ügyetlenség» feljogosít az «incipiat iteum»-ra. — Most valamit a dologról.

Ön észrevette, s válaszában kiemelte, hogy a kiadó az «én kedvemért» vállalkozott. Elég undelicat volt ezt megmondanom, jól tudtam, mikor leírtam, de, utólag, kimondom, hogy ezt önkényt tettem; risquiroztam a bal benyomást, mit ez Önnél okvetlenül teve, a *czélért*.

S e czél ez volt.

Bármí járatlan legyek Apollo Izraelében: a költészet előttem a Végzetnek legbecesebb adománya, amit a földi nyomorgásnak adhatott. De *csak* úgy, ha *az*, ami akar lenni: a szív világának kiható illata, szellemi szárny, amin a por fölé emelkedünk, harmat, mely a Luczi kocsmá helyének ugyan nem oltja el, de felüldíti érzéseink lankadó virágágya(it) etc. A legtudománytalanabb tankönyv is *valami*, rettent, mint a statarium, másfelé irányoz; compilálja a már létező ostobaságokat, mint a dudvát egybegyűjtjük, hogy könnyebben vehessük elejét szaporodásának stb: de az elpendült versnél nincs szánalmasb *semmi*.

S engedjen Ön őszintének lennem. Költőink megszokták a könnyű, a hamar munkát, s ambitiójuk az, hogy mindenha és mindenhol láttassanak. A veréb minden évszakban, úton-utfelen muzsikál: a fülemile néha és néhol, neki-való helyeken. Tudja, hogy ezüst torkának zsoltárai fűlszagatók lennének, ha mindig hallanók: tudja, hogy ő nem cigány, a ki ráhúzza akárhol, csak mondják. A troubadour a termeket tisztelte meg koronként: a Bänkelsängerből ömlik, mint a lyukadt hordóból, a dallás leve. — Kritika nincs, mely korbácsol és koszorút oszszon. Thukidides, a gyermek, nem fakád el sírva, Herodotot hallván: hanem nekirugaszkodik, hogy helyére *tolakodjék*. — A lapok egyiptomi csapása: éh szőnyeteg, mely elnyel (persze meg is *emészt*) mindent s utonállólólag támad meg minden tollat stb. stb.

Az ember a szokás állata. Megszokjuk a könnyű, hamar munkát, mert *egy a haszna*; «átlapozták Aranyt és Salt s az árnyékszékbe viszik egyiránt.» Igaz. De hát az nem igaz-e, hogy minden fáradság, ha nem a *holnap* kedvéért történik, egyenesen ostobaság? (kiveszem a toll' szegény *kapásait*; ezek kenyeret csere-berélnek betűírási képességükért.)

Nézze Ön, Tompa kiválóbb tehetségeink egyike; én valóban szeretem, mind capacitása, mind egyéniségének sok originalitása, mind nemes jelleme, mind a miatt, mit az öszre hajló napok futása mind inkább értékesít szeminkben: barátságunk régisége miatt: — s ezek daczára, (vagy tán épen ezek miatt) vajmi sok tárgyát meg nem daloltam volna, vajmi sok torsóját ki nem bocsájtottam volna atelieremből. Mit ér nekem a poétai gondolat quand même, mikor *azt* keresem, hogy *mivé* alakítottát? Carrara minden bányája együtt nem muzeum; véső kell neki és promethusi szikra, hogy azzá *legyen*.

Nyelvünk eléggé művelt, hogy furni-faragni hagyja magát; eléggé szép, hogy zengzetessége magában is csiklandozza füleinket; de kérdem, költemény-e a lezregurálisb vers is magában?

A camaraderie volt-e valaha oly cynicus [hiány] ez idő szerént. Hazánk szinig van geniekkal, ha rá hallgatunk... ime a fatum, mely némán, de kérlelhetlenül járdal közöttünk s ölöttünk, nem szolgáltat-e, mint egy láthatatlan kormány, gyilkos igazságot? Gyermekkoromban még, emlékezem, nem olvasó házaknál is *esemény* volt egy-egy *poétai* mű; leírta, tanulta etc. mindenki, olyanok is, kik a naptárba sem néztek. Szobrokká kristályosult a közérdekeltség. — Kérdem, ki *érdeklődik* most? «Hjah! más idők»; megengedem; de viszont engedjék meg, más *emberek*. Állítom, a költőnek *felül* kell állani a színvonalon, vagy nem egyéb, mint szó-brúgós. Ő *teremti* a hurokat, a mik zengjenek s nem *keresgeti* a legechósabb helyeket mik visszaadnak *mindent*, a mit belé kiáltunk. Kisfaludy, Csokonai, Berzsényi, Vörösmarty egy öllel váltak ki a profanum vulgus fölött; Petöfi volt az első tehetségeseb «zigány», a ki példát adott, hogy *csak húzni kell*, s a fillér, a garas, a tallér, az arany utóljára is egy kerek öszveggé gyűl. Lucri bonus odor, a dicsőség is az, ex re qualibet.

Hétfőn.

E levél tegnap egy hete volt megkezdve. Szerencséje Önnek, hogy Rácsok közbejött, s nem hagyta e fecsegést folytatatnom. Délután Putnokra szándékoztunk, egy jótékony «Academiába», de mikorra indúlni kellett volna, oly rosszúl lettem, mint évek óta nem. Napok töltek így. Most jobban vagyok, s eszembe jutott e lap: ha már megírtam, hadd menjen. De Isten mentsen, hogy folytatását ily szóhötségben vegye Ön.

Mit akartam tulajdonkép mondani, vagy *hol* lyukadni ki, magam sem tudom már. De igen, okadatolni a szigor' követelését poétai művek kiadásában. Goethe etc. etc. pályájuk vége felé tartottak böngészetet; most tudom, hogy csak a *masszák* imponálnak, s ezért vagyok a gyűjtemény kiadása mellett.

Pedig a lyra kora lejárt. Mi nem vagyunk elég naivak, hogy érezzünk mélyen és úgy, hogy viszhagot leljünk a hasonlag naiv kébelben; oköskodunk, elemezzünk, gondolkozunk etc. de mind ez kevés az üdvösségre. Megvallom Önnek, azt tartom, hogy az oly «tendentiosus» költemények, mint péld. Miska barátunk szolgája, tul esnek a költészet határain, Zeitgedichtek, miket a körülmények változtával érteni is alig fog az olvasó, annál kevésbé — a mi fő — *érzeni*.

Mások ha egy jó gondolatot találtak, s azt úgy ahogy isten megteremté, pongyolán, töredékesen, elmetélve, feltálatják: azt hiszik, hogy megtették

amit kell, s nem tudják, hogy a középszerű mű kedvezőbb hatást, tesz, mint a dissonantia, hármii genialis legyen.

Ne higgye Ön, hogy az «eclatans» föllépés *bók* akart lenni. Nem. Nekem igen kis fogalmam van *özszves* szellemi világunkról: költőit, mint politicusait, etc. el fogja söpörni — s hál istennek e hitért — az idő: de aki e betyár világban, mely most az irodalomba menekült, *csint* és *lelket* mutat fel, az kedvezőleg ri ki e «concertből».*) A művészetben, szeréntem, a forma az *első* s ennek hiányát nincs *semmi*, a mi nélkülözhetővé tegeye etc. Egy szóval, Öntől függ, hogy — az én értelmezésem szerént — eclatans módon lépjen fel. Hiszem és vallom. Csak akarja. Hanem persze, itt, a poétáknál, a baj. Nem szeretnek izzadni, s az atyai szeretet elnézeti velek, hogy a mulier, formosa superne, in piscem desineáljon.

Megbocsát Ön. Én a ki érzem mily jó embere vagyok Önnek, a ki érzem, hogy minden «hátulsó gondolat» nélkül mennyire örvendenék mind annak a mi Önt emelné: kötelességemnek tartom inkább nemtetszését risquirozni, mint nemőszinte lenni.

Most holmi egyébről.

1. Souvestre *nem ez idén* kapta a jutalmat. Nem szükség megrendelnie, megvan nekem, s mikor akarni fogja, elküldöm. — Mondhatom, *sohasem* olvastam valamit, a mi *gustust csinált* volna szegénynek lennem — s mily érdem ez e mai korban! — mint e gyönyörű (azaz csupa *kedélyből* álló) mű.

2. Szeretem, hogy a KF. Majláthjáról¹ írt. «Elég egyszerűn de olvas-hatólag» szólt, Ön szerént, a Koszorú. Meglehet, de én nem látom, *mire való* legyen akármi, a miből semmit sem tanul *senki*? S ugyan mit tanult akárki a Koszorú cikkjéből? Nem irhatta-e azt meg *akárki*, még pedig a nélkül, hogy a könyvet átlapozta volna? — S a hol erőködik is valamit mon-

1° 2°

dani, mily ködös, tapogatózó, izetlen beszéd! A Recnek úgy látszik «talán», hogy én «talán» kimelölbb voltam, *de ő is* ugyanazon behatás *varázsa* alatt áll. Mi beszéd ez! Extrahálja egy részét előszavannak; de ha (helyeselve vagy roszalva) commentalni nem akarta, mire való az ily extractus mint hogy laptöltelék legyen?

3. Ha időm engedné, magam is megolvassám «már csak a hireért is» Renant, habár a kérdés előttem oda tartozik, ahol Horvát István a magyar nemzet történetét megszületése előtt, kereste, vagy Huxley az ember terem-tését magyarázgatja. A Krisztus biographiája a Biblia; míg más *okmányok* neim nyujtanak bővebb ismeretet az ő privát életéről, mind az, amit róla írnak, fecsegés, mit a forma, kisebb nagyobb mértékben, tehet csak türhetővé. Ki hiszi őt Istennek, a ki olvasni vagy gondolkozni tud? De *nimbusát* piszkálni oktalanság pusztá henyeségből. *Bebizonyítani* nem lehet róla egyebet, mint hogy *nem* vala isten; de ezt addig kérőzzük, hogy utoljára azt sem fogjuk tudni, hogy *nagy ember* volt. Ez pedig oktalanság volna.

Érdekes, hogy «egy pár fiatal nő» fordítja már s érdekes róla a Szilágyi F. cikke a Prot. lapban; az első azért mert jellemzi e pénz- és névhajhász

*) Vette Ön észre a P. Napló *europai concertjeit*?

¹ KF. = Kazinczy Ferenc; barátja: Majláth József gr.

kort, a másik azért, mert Erdély *legjellemtelebb* fajzata, a zsoldos és renegát mily hangon szól a vallás-, haladás- és Napoléonról.

Jól mondja Ön: «furcsa! hogy minden módon takargatni akarjuk, a miben magunk se hiszünk». Így sok más téren. Emlékezzék meg, hogy *nemcsak* a Kisfaludy Társaság 48asai fognak öszvébb aszni a «zászló» körül. Nem elvből, nem öntudatosan fognak *engedni*: hanem *megadni* magukat lassanként szükségből, nem tudván nélkülözni. és hiúságból, mely nem szenved, hogy obscurus legyen.

4. Sajnálom, hogy a kért classicusok kiadásáról nem értesíthetem ezuttal. Heinsiust nem találok lomtáramban, de feljegyzém a címeiket, s elmondom majd, amit találok. — De pocsék (?) árukat minden esetre meg lehet adni.

5. A *cserét* nem értette Ön. Azt írtam, (v. legalább akartam írni) Riemer ára 2 f. az Ön Weissának 3 ft; cseréljünk, ha tetszik; én a hiányzó 1 ftban két annyi azaz 2 ft. árú könyvet adok. Szeretem az oly Montaigne, La Bruyère, Weiss etc féle fecsegést az *életről* és *emberről*, s ez irodalomból nagy gyűjteményem van. Naponként, amint az aranyér meggyötör, látom mily ostobaság nem *szakokra* szorítkozni olvasás s könyvvételben, s sok holmin tulteszek. Ön azt mondá, hogy oly könyvet vesz meg, a mely *kifizeti* magát, ilyen kétségtelenül a Hugo V. autobiographiája (mit a lapok szerint valaki *egészen* — mily bolondság! — le akar fordítani). Igen érdekes *közleményeket* lehetne belőle adni. Megvettem a könyvet, mert nem ismerni nem lehet; ha Ön dolgozna belőle, átadnám, s árát csak akkor kellene megadnia, miután az Önnek megfizettetett.

Nálunk, persze elpendül minden. A külföldi journalistica meddig élt Sand memoirejaiból: nálunk meg sem említette senki. Aztán erővel «műveltek» akarunk lenni, s literaturáról álmodozunk.

6. Apropos. Mit mond Ön Beranger életírásához? Nem nevetett-e föl gyakor izben, e *naïv* emberrel *cönversálva*, ha eszébe jutott a nyútt *párhuzam*: Petöfi = Beranger? — Werthert köszönettel küldöm. Mily jó orrom volt! Képzelve Ön p. 116 közepén «Geschäft» helyett nálam Geschöpf áll! Nem hittem szememnek, s ezért kértem e más kiadást. Jól jártam. —

Mily bárgyu nép a mi mesterembereink. Tolnainak elküldém a Magy. könyvtár *első* kötetét *expresse*, (pedig ő kötötte), mintául a *2-dikhoz*, s, íme ezt *egészen másként* kötötte. Ha nem fizette ki Ön egészen, ne is tegye.

Utóbbi levelében «régi irományok» elküldését ígerte Ön; ohajtanám, hogy váltaná be ígését. Az ember nem is képzei, hol talál egy-egy arany-szemet. S a magamforma ember feladása, mint az erdélyi cigányoké: az iszaphból mosogatni az aranyport a «művészek» számára.

Isten Önnel. Annyt e betűhalmazért minden esetre érdemelek Öntől, hogy ismerje el, hogy szeretek Önnel beszélni. Az nem sokat nyom a latba, megengedem (magábanvéve), de jele minden esetre azon igaz érzéseknek, mikkel vagyok

tout à Vous

K. Gábor

Házi asszonyom a haszonbérlojét küldi Miskolcra; sok dolgot kell végeznie s még holnap haza is jönnie: Önnel alkalmatlankodom a kérelemmel, ne sajnálja e levelet és rózsagallyakat Dolleschallhoz elküldeni.

Még valami jutott eszembe, s mivel tanulságos, elmondom. Tudja Ön, hogy H. Mihály actákat kért tőlem az ujkor történetéhez, mit szegény! a maga költségén akar kiadni, miután Heckenast a munka befejezéséről letett. Jobra balra kunyoráltam, s elhiszi-e Ön, hogy mind eddig teljesen hiába? Deák Ferenc meg sem válaszolta *azt* a leveletem, melyben ezt értem. — Csudálatos az ilyen, de jellemző is. Mintha szegényednénk ha hasztalan heverő birtokunkat más által forgalomba hozatjuk, mintha az, amivel másokat emelünk, magunkat alábbcsülyesztene. — Részemről ugyan *azt* szeretném, ha az egész nemzet óriásokból állana.

Mennyi ideje, amióta Horváth Lajos készülődik a névrokonának küldendő holmival.

(Szilágyi Ferenc cikke a Prot. Egyh. és Isk. lap 1864. 39-ik lapján jelent meg, tehát a levél ezután kelt)

43.

Tisztelt Barátom,

[1864. ápr.]

Esedezem a könyvkötőhöz küldött holmimot elküldeni.

Hogyan ment végbe a miskolczi előadás, mit Ön a Tompa látogatásának elébe tett?

Ad vocem *refrain*. Bezzeg könnyű *azt* úgy kezelni, mint Szemere Miklós. Az persze nem a metsző, az éles érzés kifejezése úgy, hanem a *comical* álmélaté; az olvasónál.

S *ezt* a verset «köszönte meg» nyiltpostájában, Arany, sőt *örvendett* neki, s a S. Pataki Füzetek után! Saját nép a poéta; mint az örmény, egyik pörben véresen marakodik. a másikban agyon nyalja egymást. Én úgy érzem, hogy *némely* emlékezet *eltemethetetlen* rém volna reám nézve; kísértene, *nem hagyna* nyugton.

Szíves üdvözllet!

(Szemere Miklós verse, amelyet Arany megköszön, a Koszorúban 1864. márc. 27-én jelent meg.)

44.

Kedves barátom,

[Bizonytalan korból.]

Kapta-e leveletem Orbán urtól? Szeretném, ha *némely* cikkelyére felelne, ha t. i. felelni valója van,

Köhler catalogjából ide zárok egy jegyzéket. Ha valamit kívánna, megrendelem s kifizetem.

Készek-e a könyveim?

Horányi megjött, de e pillanatban nem találom. Ha szerencsénk lesz, mint reménylem, átadom.

Toldy *azt* írta, hogy névnapomat *minden esetre* itt üli meg.

igaz üdvözlettel

K. Gábor

Másik oldalán: Ez az alkalom szerdán délig marad Miskolczon.

* * *

Itt végződik ez a hatalmas levéltömeg, mely Kazinczy Gábor s Léway József barátságát nagyon szép színben mutatja be. Még neheztelés esetében is hamar elvonul az a kis felhő, mely barátságuk egére olykor-olykor fel-

vonul. Kiegészítik e levelek azokat a vázlatosan odavetett sorokat, amelyeket Zsigmond Ferencz *Lévay József élete és költészete* c. könyvének 82—84 lapjain a két nemes lélek barátságáról olvasunk. A Kazinczy Gáborról mondott emlékbeszéd s a róla írott óda mellett e levelek ékesszóló tanui kettejük nemes barátságának. Ez a barátság azonban nem akadályozta meg egyiküket sem abban, hogy irodalmi tekintetben meg ne bírálják egymás munkáit s tanácsokkal ne lássák el egymást. Milyen jó volna Lévainak Kazinczyhoz írott leveleit is ismerni!

Közli: GULYÁS JÓZSEF.

KAZINCZY GÁBOR LEVELE DÓKUS JÓZSEFHEZ.

A borítékon:

Tekintetes *Ifjabb Dókus József* úrnak p. Liszka, S.-Újhely.

Édes Józsim,

Kazinczy Ferencznek lehetőleg teljes kiadásban szeretném munkáit közrebocsátani, megválasztásával levelezésének is, miben az előadási tehetőség példányait birjuk.

Lónyay Sarolta rokonomtól hallám, hogy László bátyád egy nagy csomóban közlé vele Kazinczynak hozzá irt leveleit.

Megkértem volt egy izben Barkassy Imrét, hogy Véled találkozáván, kérjen értesítést e levelek sorsa felől: azt válaszolta, hogy azok nem találtattak.

Hogy László meg nem semmité őket, mutatja a fentebb említett körülmény; hogy Te teljesen képes vagy az effélék becsének méltánylására, nincs kétségem benne. Hihető, mikor Imre barátunk Ujhelyben volt, nem kerültek még kezéd alá.

Minden esetre kérlek, értesíts: megvannak-e s erga remissionem közlended-e velem. Ha igen, többet teendesz vele nagybátyád emléke iránt, mint egy jókora kövel az ujhelyi temetőben.

Igy vagy ugy, értesítésed a Kazinczy levelezésének *actái* között álland.

Sajnálom, hogy az ünnepélyen részt nem vehetek. Igen leköteleznél, ha nyájas válaszodban egyszersmind annak *részleteiről* is tudósítani sziveskednél, nem feledve a toastokat etc. sem. Nem szükségtelenül kérlek reá, sőt általad — ha dolgaid meggátolnának — bárkit is az ügy barátai közül.

Fogadd szives baráti üdvözetemet, s tartsd meg emlékezetedben igaz barátodat

Kazinczy Gábor.

A levélen nincs keltezés, de a postabélyeg s a bélyegző megadja a kívánt adatokat. A postabélyeg az Osztrák császárságban használt harmadik kiadású (II. típus) bélyeg, amely 1858. nov. 1-én került forgalomba, s 1861-ig maradt kizárólagosan használatban. Mivel a levélben említett ünnep alig lehet más, mint az 1859-iki Kazinczy-ünnep, a levél írásának éve: 1859.

A bélyegző megadja a feladás pontos dátumát: $\frac{25}{12}$ = dec. 25., s a helyét: Putnok.

E levelet az ujhelyi Zempléni-múzeum őrzi s őrének, Visegrádi Jánosnak szívesességéből közöljük.

Közli: GULYÁS JÓZSEF.